

ORIGINAL ARTICLE

Examining the danger level of Mazandarani language based on UNESCO models

Negin Eini^{*1}, Ahmad Rezaei², Hassan Bashirnezhad³

1. Ph.D. Candidate of Sociology, University of Mazandaran, Mazandaran, Iran.

2. Associate Professor in Sociology, University of Mazandaran, Mazandaran, Iran

3. Assistant Professor in Linguistics, University of Farhangiyān, Tehran, Iran

Correspondence:

Negin Eini

Email: negin.eini@yahoo.com

Received: 03/Jan/2024

Accepted: 14/Aug/2024

How to cite:

Eini, N.; Rezaei, A.; Bashirnezhad, H (2024). Examining the danger level of Mazandarani language based on UNESCO models, *Journal of Sociolinguistics*, 7 (28), 87-107. (DOI: [10.30473/jl.2024.70105.1628](https://doi.org/10.30473/jl.2024.70105.1628))

ABSTRACT

Mazandarani language (The variety used in Mazandaran province) is one of the ancient Iranian languages, which has been the language of the natives living in the northern regions of Iran since distant past. In recent years, as a result of social, cultural, economic and political developments, this language has undergone countless transformations and changes and its number of speakers has decreased. Now it seems that language transition to Farsi has happened not only in the context of Mazandarani families but also in the use of the language in offices, alleys and streets. The purpose of this research is to investigate the status of Mazandarani language and its level of endangerment based on the nine indexes of UNESCO. Analysis of data shows that based on the pattern of intergenerational language transmission, Mazandarani language is at level 3 (definitely endangered), and based on the patterns of the absolute number of speakers, the proportion of speakers in the total population and the trends in existing language domains at level 2 (strongly endangered). Also, from the point of view of the pattern of response to new domains and media, the pattern of materials for language education and literacy and the pattern of amount and quality of Mazandarani documentation it is at the lowest level (zero grade). Examining the pattern of governmental and institutional language attitudes and policies shows that Mazandarani is at level 3 (definitely endangered). The attitude of the language community members toward their mother tongue shows that Mazandarani is at the lowest level.

KEYWORDS

Mazandarani language, Language endangerment, UNESCO indexes, Language attitude, Language use, Sociolinguistics.

Introduction

Mazandarani language (The variety used in Mazandaran province), is one of the ancient Iranian languages, which has been the language of the natives living in the northern regions of Iran since distant past. In recent years, as a result of social, cultural, economic and political developments, this language has undergone countless transformations and changes and its number of speakers has decreased So that now it seems that language transition to Farsi has happened not only in the context of Mazandarani families but also in the use of the language. The purpose of this research is to investigate the status of Mazandarani language and its level of endangerment based on the nine indexes of UNESCO.

Method

This research has used qualitative and quantitative methods to reach the goals of the research. In the qualitative part, using the nine indexes of UNESCO, the danger level of the Mazandarani language was identified. The interviewees include 50 specialists in the field of sociology and linguistics in Mazandaran province in the age group of 30-60 years. In the quantitative part, a questionnaire was designed to collect the data of this research. The respondents include 300 Mazandarani speakers aged 20-60 in the cities of Jouybar, Sari, Noor, Amol and Behshahr. The way to reach the speakers was through calling and publishing the link of the questionnaire in virtual groups of Mazandarani. In this research, a multi-stage sampling method was used, which includes both random and non-random sampling. In the first stage, the speakers present in the virtual space were selected as a sample and the available sampling method was used. But in the second stage, to select the respondents, the method was completely random, that is, all the speakers had an equal chance to be in the sample population.

Finding

In this research, the contribution of each of the nine indexes in the risk level of the Mazandarani language was investigated. Analysis of data shows that based on the pattern of intergenerational language transmission, Mazandarani language is at level 3 (definitely endangered), and based on the patterns of the absolute number of speakers, the proportion of speakers in the total population and the trends in existing language domains at level 2 (strongly endangered). Also, from the point of view of the pattern of response to new domains and media, the pattern of materials for language education and literacy and the pattern of amount and quality of Mazandarani documentation it is at the lowest level (zero grade). Examining the pattern of governmental and institutional language attitudes and policies shows that Mazandarani is at level 3 (definitely endangered). The attitude of the language community members toward their mother tongue shows that Mazandarani is at the lowest level.

Results & Conclusion

In general, the findings of the research indicate a gradual decrease in the use of the Mazandarani language in the province, and its replacement by the Persian language.

Keywords

Mazandarani language, Language endangerment, UNESCO indexes, Language attitude, Language use, Sociolinguistics.

«مقاله پژوهشی»

بررسی میزان در خطر بودن زبان مازندرانی بر اساس معیارهای یونسکو

نگین عینی*^۱، احمد رضایی^۲، حسن بشیرنژاد^۳

چکیده

زبان مازندرانی (گونه مورد استفاده در استان مازندران)، یکی از زبان‌های کهن ایرانی است که از گذشته‌های بسیار دور، زبان بومیان ساکن بخشی از مناطق شمالی ایران بوده است. این زبان در سال‌های اخیر به دلیل تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی دچار دگرگونی‌ها و تحولات بی‌شمار و کاهش تعداد گویشوران شده است، به طوری که اکنون به نظر می‌رسد گذار زبانی به فارسی نه تنها در بافت خانواده‌های مازندرانی بلکه در کاربرد زبان در ادارات، کوچه و خیابان و... نیز اتفاق افتاده است. هدف از انجام این پژوهش بررسی جایگاه زبان مازندرانی از منظر خطرپذیری بر اساس معیارهای نه‌گانه یونسکو است. بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که بر اساس معیار انتقال بین نسلی زبان، زبان مازندرانی در سطح سه یا قطعا در معرض خطر، و بر اساس معیارهای تعداد مطلق گویشوران، نسبت گویشوران در کل جمعیت و حوزه‌های کاربرد زبان در سطح دو یا شدیداً در معرض خطر قرار دارد. همچنین از منظر معیار کاربرد در رسانه و حوزه‌های جدید، معیار آموزش زبان و سوادآموزی و معیار مقدار و کیفیت مستندات زبان مازندرانی در پایین‌ترین سطح (درجه صفر) جای گرفته است. بررسی معیار نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی نشان می‌دهد که زبان مازندرانی در سطح سه یا قطعا در معرض خطر قرار دارد. معیار نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مادری خود، سطح یک و پایین را نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی

زبان مازندرانی، در خطر بودن زبان، معیارهای یونسکو، نگرش زبانی، کاربرد زبان، زبان‌شناسی اجتماعی.

- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.
- دانشیار جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران
- استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

نویسنده مسئول:

نگین عینی

ایمان‌نامه: negin.eini@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۴

استناد به این مقاله:

عینی، نگین؛ رضایی، احمد؛ بشیرنژاد، حسن (۱۴۰۳). بررسی میزان در خطر بودن زبان مازندرانی بر اساس معیارهای یونسکو، فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی، ۷ (۲۸)، ۸۷-۱۰۷. (DOI: [10.30473/il.2024.70105.1628](https://doi.org/10.30473/il.2024.70105.1628))

مقدمه

زبان فارسی و سایر زبان‌ها به عنوان سرمایه‌هایی هستند که می‌توان از آن‌ها در پیشرفت کشور بهره جست. اکنون یکی از مهم‌ترین رسالت‌های ما در اعتلا و پاسداری از زبان فارسی، سامان بخشیدن به سایر زبان‌ها می‌باشد. پرورش افراد و اذهان چند زبانه، اعتلای قوای شناختی نسل‌های آینده ایرانی را به دنبال خواهد داشت و راه پیشرفت را می‌گشاید. با تمرکز بر اعتلای زبان فارسی در کنار ارتقای زبان آموزی سایر زبان‌هاست که صدای ایرانی، صدایی طنین‌انداز در سراسر جهان خواهد شد (داوری اردکانی، ۱۴۰۲). از مشخصه‌های بارز دنیای کنونی، تحولات سریع فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. امروزه زبان‌ها به عنوان موجودات زنده دچار تحولات زیادی گشته‌اند و بسیاری از زبان‌ها از بین رفته‌اند و تعدادی با کاهش تعداد گویشوران، در معرض خطر نابودی قرار گرفته‌اند. بدیهی است زمانی که یک زبان از بین می‌رود، گویشوران آن زبان به طور طبیعی از زبان دیگری برای برقراری ارتباط در آن جامعه زبانی استفاده کنند. در این فرایند، زبان‌های معتبر و برخوردار از پشتوانه‌های قدرت جایگزین زبان‌های اقلیت و کم‌اعتبار می‌شوند و با تداوم این فرایند، زبان‌شناسان هشدار می‌دهند که تنوعات زبانی موجود از بین می‌رود و ناخواسته تعداد اندکی زبان دارای قدرت جایگزین زبان‌های اقلیت می‌شوند (بشیرنژاد، ۱۳۹۰).

زبان عامل مهمی در ارتباطات اجتماعی است. توانایی استفاده از زبان نشانه تعامل مناسب است، زیرا پیام مورد نظر به خوبی منتقل و درک می‌شود. مادامی که کاربرد زبانی کاهش یابد، به طور خودکار بخشی از فرهنگ، اعتبار و یکپارچگی از دست می‌رود (آدامز^۱ و دیگران، ۲۰۱۲). زبان به عنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی بدون بستر اجتماعی که ارتباطات در آن صورت می‌گیرد، قابل مطالعه نیست. نحوه انتخاب انواع زبان توسط اعضای جامعه می‌تواند تحت تأثیر عوامل اجتماعی باشد. زبان به عنوان رسانه‌ای مناسب برای تعامل جامعه عمل می‌کند و جامعه محملی است که زبان در آن پدیدار می‌شود، بنابراین زبان و جامعه روابط بسیار نزدیکی باهم دارند (فریدونی^۲، ۲۰۰۳). یکی از زبان‌های کهن ایرانی، زبان مازندرانی^۳ است که

از گذشته‌های بسیار دور، زبان بومیان ساکن بخشی از مناطق شمالی ایران بوده است و به دلیل تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی دچار دگرگونی‌ها و تحولات بی‌شمار و کاهش تعداد گویشورانش شده است. آموزش زبان فارسی به کودکان در خانواده‌های شهرنشین و روستانشین مازندرانی رواج یافته است. در بسیاری از خانواده‌ها از زبان فارسی به عنوان اصلی‌ترین راه ارتباطی استفاده می‌کنند. این مسئله نه تنها در حوزه خانواده بلکه در مکان‌ها و ادارات دولتی، مدارس، کوچه و خیابان و ... قابل مشاهده است. در این پژوهش برای بررسی عوامل موثر بر کاهش تعداد گویشوران زبان مازندرانی، از معیارهای نه‌گانه یونسکو^۴ استفاده می‌شود. با در نظر گرفتن نتایج پژوهش بشیرنژاد بر اساس الگوی فیشمن (۱۳۸۶)، به نظر می‌رسد در سال‌های اخیر گویشوران زبان مازندرانی رو به کاهش است. هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان خطرپذیری زبان مازندرانی بر اساس معیارهای یونسکو و روند گرایش گویشوران زبان مازندرانی به زبان فارسی است. این پژوهش در صدد یافتن پاسخی برای پرسش‌های ذیل است:

۱. زبان مازندرانی از نظر انتقال بین‌نسلی زبان، چه وضعیتی دارد؟
۲. زبان مازندرانی از نظر تعداد مطلق گویشوران، چه وضعیتی دارد؟
۳. زبان مازندرانی از نظر نسبت گویشوران در کل جمعیت، چه وضعیتی دارد؟
۴. زبان مازندرانی از نظر حوزه‌های کاربرد زبان، چه وضعیتی دارد؟
۵. زبان مازندرانی از نظر کاربرد در رسانه و حوزه‌های جدید، چه وضعیتی دارد؟
۶. زبان مازندرانی از نظر آموزش زبان و سواد، چه وضعیتی دارد؟
۷. زبان مازندرانی از نظر نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی از جمله کاربرد و جایگاه رسمی، چه وضعیتی دارد؟
۸. زبان مازندرانی از نظر نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مادری خود، چه وضعیتی دارد؟
۹. زبان مازندرانی از نظر مقدار و کیفیت مستندات چه وضعیتی دارد؟

پیشینه پژوهش

امروزه یکی از مهم‌ترین مسائل زبان‌شناسی اجتماعی، خطر

1. Adams

2. Fereidoni

۳. زبان مازندرانی علاوه بر شهرهای استان مازندران، در مناطقی از شه‌میرزاد، سنگسر، فیروزکوه، دماوند، لوسانات، مناطق شمالی کوه‌های امامزاده داود و طالقان هم رایج است (بشیرنژاد، ۱۳۹۷: ۱۵؛ جنیدی، ۱۳۶۸: ۷-۶؛ هومند، ۱۳۶۹: ۸).

پژوهش‌های ذوالفقاری (۱۳۸۱)، مشایخ (۱۳۸۲)، ایمانی (۱۳۸۳)، ابراهیمی (۱۳۸۳)، داوری‌اردکانی و موسی‌کاظمی (۱۳۸۷)، معینیان (۱۳۸۹)، شاه‌مرادی (۱۳۹۳)، صفایی‌اصل و آرام (۱۳۹۵)، فرهمند (۱۳۹۶) و... اشاره کرد. در میان پژوهش‌های خارجی انجام شده در زمینه حفظ زبان می‌توان به پژوهش‌های چرنی^۳ (۲۰۱۰)، ماپولیساک^۴ (۲۰۱۲)، وامبریا (۲۰۱۴)، ماشینییز^۵ (۲۰۱۸) و... اشاره کرد. پژوهش‌های خارجی متعددی درباره زبان‌های بومی در معرض خطر و تغییر زبان به انجام رسیده است، که عوامل متعددی بر تغییر و حفظ زبان‌های در معرض خطر تاثیرگذار می‌باشند. این عوامل شامل نگرش‌های زبانی گویشوران، کاربرد زبان توسط دولت و مدرسه، عوامل اجتماعی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و میزان اعتبار زبان در فرایندهای حفظ و تغییر زبان تاثیر گذار می‌باشند. بر اساس پژوهش‌های داخلی تحولات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و تکنولوژیکی منجر به تضعیف جایگاه زبان‌های بومی و اقلیت و همچنین کاهش گویشوران این زبان‌ها شده است. علل تغییر زبان یا مرگ را می‌توان به عوامل اجتماعی، محیطی، سیاسی و فرهنگی تقسیم کرد. به این ترتیب، تغییر زبان منجر به از دست دادن هویت، از دست دادن عملکردهای مهم فرهنگی و اختلال در انتقال دانش فرهنگی خواهد شد. لازم است ذکر شود تحقیقات جامع و کاملی درباره جایگاه زبان مازندرانی و روند بقا و زوال آن‌ها صورت نگرفته است.

روش پژوهش

این پژوهش از روش کیفی و کمی برای دسترسی به اهداف پژوهش بهره برده است. با تجزیه و تحلیل داده‌ها و توصیف واقعیت‌های موجود، به بررسی میزان خطرپذیری زبان مازندرانی بر اساس معیارهای نه‌گانه یونسکو به عنوان متغیرهای مستقل بر میزان کاربرد زبان مازندرانی در حوزه‌های مختلف به عنوان یک متغیر وابسته می‌پردازد. در بخش کیفی، با استفاده از معیارهای نه‌گانه یونسکو، میزان خطرپذیری زبان مازندرانی شناسایی شد (پیوست شماره ۱)، مصاحبه‌شوندگان شامل ۵۰ نفر از متخصصان حوزه جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی در استان مازندران در گروه سنی ۳۰-۶۰ سال می‌باشند. زمان مصاحبه خرداد تا شهریور

انقراض یا نابودی زبان‌هاست. این موضوعی است که تمامی قاره‌های جهان را تحت تأثیر قرار داده است و تهدیدی بزرگ برای میراث زبانی و فرهنگی بشر است (وامبریا، ۲۰۱۴: ۱۲۸). در سال‌های اخیر توسعه و پیشرفت صنعت، فناوری و ارتباطات، با دگرگونی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی همراه شد و گویشوران زبان‌های بومی به زبان‌های ملی سوق پیدا کردند. این فرایند منجر به تنزل ارزش و جایگاه زبان‌های بومی و تهدیدی برای حیات آنها به شمار می‌آید. یکی از زبان‌های کهن ایرانی، زبان مازندرانی است که از گذشته‌های بسیار دور، زبان بومیان ساکن بخشی از مناطق شمالی ایران بوده است. زبان مازندرانی به دلیل پیوند دیرینه‌اش با زبان فارسی و پیشینه تاریخی، گنجینه بسیار ارزشمندی از اصطلاح‌ها، مثل‌ها و... است که امروزه در فارسی معیار به فراموشی سپرده شده است. به اعتقاد زبان‌شناسان، از معدود زبان‌های بومی ایران که در قرن‌های نخستین بعد از اسلام، ادبیات قابل توجهی داشته است، زبان مازندرانی است (بشیرنژاد، ۱۳۹۵: ۱۲۰؛ ناتل خانلری، ۱۳۸۶: ۲۹۹). پژوهش بشیرنژاد (۱۳۸۳) در مورد زبان‌های محلی ایران نشان می‌دهد که همه زبان‌های محلی ایرانی دستخوش تغییر و تحولاتی شده‌اند و تحولات زبان‌ها متأثر از عوامل برون زبانی و درون زبانی می‌باشند. پژوهش امینی^۲ (۲۰۲۲) در مورد زبان‌های در خطر انقراض در ایران، بر اندازه یک جامعه گفتاری، کاهش اعتبار زبان و کاهش کارکردهای معمول آن به عنوان عوامل اصلی به خطر افتادن یک زبان تأکید می‌کند. همچنین تحت فشار بودن توسط زبان‌های متداول‌تر، باعث کاهش اعتبار و قدرت زبان مازندرانی می‌شود و زبان فارسی جای آن را می‌گیرد.

همچنین بشیرنژاد (۱۳۹۵) موقعیت اجتماعی زبان مازندرانی در استان مازندران و چشم‌انداز آینده آن را توسط بررسی میزان کاربرد زبان مازندرانی و همچنین سنجش نگرش‌های گویشوران، مورد مطالعه قرار داد و چنین نتیجه گرفت که در استان مازندران به علت آموزش و استفاده روزافزون از زبان فارسی و کاهش استفاده از زبان مازندرانی، شاهد تهدیدی برای موجودیت این زبان می‌باشیم. لازم است ذکر شود کاهش گویشوران زبان، فقط محدود به زبان مازندرانی نیست و سایر زبان‌های محلی ایران نیز شرایط مشابهی دارند. به عنوان نمونه‌های دیگر می‌توان به

3. Černý
4. Mapolisa
5. Machinyise

1. Wa Mberia
2. Amini

گوشوران در کل جمعیت^۵، حوزه‌های کاربرد زبان^۶، کاربرد در رسانه و حوزه‌های جدید^۷، آموزش زبان و سواد^۸، نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی^۹، نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مادری خود^{۱۰} و مقدار و کیفیت مستندات^{۱۱} می‌باشند. هیچ یک از این عوامل نباید به تنهایی مورد استفاده قرار گیرند. این نه عامل در نظر گرفته شده است که با هم برای ارزیابی حیات زبان مورد استفاده قرار گیرند (دوایر^{۱۲}، ۲۰۱۱: ۳-۸).

تحلیل داده‌ها

در این پژوهش در راستای انجام مصاحبه با نخبگان، با ۵۰ نفر از متخصصان حوزه جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی در استان مازندران از هر دو جنسیت زن و مرد در گروه سنی ۳۰-۶۰ سال در بازه زمانی خرداد تا مهر ۱۴۰۲ به روش گلوله برفی^{۱۳}، مصاحبه‌ای صورت گرفت. سوالات مصاحبه در مورد گرایش مردم مازندران در گفتگو، عوامل موثر بر گرایش مردم مازندران به زبان فارسی، وضعیت زبان مازندرانی در حال حاضر، وضعیت زبان مازندرانی در آینده، حوزه‌های کاربرد زبان مازندرانی، کاربرد زبان مازندرانی در میان گوشوران و نگرش آن‌ها نسبت به زبان مازندرانی بوده است. پس از جمع‌آوری اطلاعات از حدود ۵۰ نفر مصاحبه شونده‌گان، به مضامین تکراری و اشیاع نظری رسیدیم و از آن پس مصاحبه متوقف شد. در هر حوزه مضامین استخراج و دسته‌بندی شد، که خلاصه آنها در جدول شماره ۱ آمده است.

وضعیت زبان مازندرانی بر اساس معیارهای یونسکو

در این پژوهش، در راستای توزیع پرسشنامه برای عموم مردم، ۳۰۰ نفر از گوشوران ۲۰-۶۰ سال مازندرانی در بازه زمانی مرداد تا مهر ۱۴۰۲ به تکمیل پرسشنامه پرداختند. سوالات پرسشنامه بر اساس معیارهای یونسکو و ارزیابی پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت^{۱۴} تنظیم شده است. انتقال بین نسلی زبان: برای اینکه یک زبان ایمن تلقی

۱۴۰۲ بوده است. و در بخش کمی، پرسشنامه‌ای برای گردآوری داده‌های این پژوهش طراحی گردید (پیوست شماره ۲). پرسش‌شوندگان شامل ۳۰۰ نفر از گوشوران ۲۰-۶۰ سال مازندرانی در شهرهای جویبار، ساری، نور، آمل و بهشهر می‌باشند. پرسش‌شوندگان بر اساس سهولت دسترسی انتخاب شدند و عمدتاً کسانی بودند که امکان حضور در فضای مجازی را داشتند. شیوه دسترسی به گوشوران از طریق فراخوان و انتشار لینک پرسشنامه در گروه‌های مجازی مازندرانی‌ها بوده است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شده است، که هم نمونه‌گیری تصادفی و هم غیرتصادفی را شامل می‌شود. در مرحله اول، گوشوران حاضر در فضای مجازی برای نمونه انتخاب شدند و از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد، اما در مرحله دوم، برای انتخاب پرسش‌شوندگان، روش کاملاً تصادفی بود، یعنی همه گوشوران شانس برابر برای حضور در جمعیت نمونه را داشتند. زمان توزیع پرسشنامه مرداد تا مهر ۱۴۰۲ بوده است.

چارچوب نظری

در مارس ۲۰۰۳، واحد میراث فرهنگی یونسکو متعهد شد که بر موضوع زبان به عنوان بخشی از میراث فرهنگی تمرکز کند و یک گروه تخصصی ویژه در مورد زبان‌های در معرض انقراض تشکیل داد. در سند حیات و خطر زبان (یونسکو، ۲۰۰۳)، این گروه مجموعه‌ای از عوامل تعیین‌کننده را شرح داد که به جامعه گوشوران یا افراد خارجی اجازه می‌دهد تا حیات یک زبان را ارزیابی کنند. این سرفصل به عنوان دستورالعملی در نظر گرفته می‌شود که با موقعیت‌های مختلف محلی سازگار است و یک نظرسنجی کاربرد زبان در مقیاس محلی است. اکثر عوامل دارای درجه‌هایی (۰ تا ۵) هستند، که صفر نشان‌دهنده تغییر کامل به زبان دیگر (در اصطلاح یونسکو منقرض شده) و پنج نشان‌دهنده حیات یک زبان (به‌عنوان ایمن) می‌باشند. عامل انتقال بین‌نسلی زبان از مقیاس^۲ GID فیضمن حفظ شد، در حالی که عناصر جدیدی برای ارزیابی تأثیر انتقادی نگرش‌های زبانی که می‌تواند بر حیات یک زبان داشته باشد، معرفی شد. این عوامل نه‌گانه شامل: انتقال بین‌نسلی زبان^۳، تعداد مطلق گوشوران^۴، نسبت

5. Proportion of Speakers within the Total Population
6. Trends in Existing Language Domains
7. Response to New Domains and Media
8. Materials for Language Education and Literacy
9. Governmental and Institutional Language Attitudes and Policies, including Official Status & Use
10. Community Members' Attitudes toward their Own Languages
11. Amount and Quality of Documentation
12. Dwyer
13. Snowball method
14. Likert scale

1. UNESCO
2. Graded Intergenerational Disruption
3. Intergenerational Language Transmission
4. Absolute Number of Speakers

شود، باید در تمام سنین مورد استفاده قرار گیرد و از نسلی به نسل دیگر منتقل شود. هر چه انتقال زبان بیشتر اتفاق بیفتد، ماندگاری زبان بیشتر خواهد بود. مقیاس‌های متغیرها با استفاده از پژوهش پیشین دواپر (۲۰۱۱) تنظیم شده است. در جدول ۲ گویه‌های این متغیر به همراه توزیع درصدی آن ارائه شده است.

جدول ۱. مضامین پایه مستخرج از مصاحبه با متخصصان مازندرانی

شواهد	مضامین پایه
۱. زبان فارسی	گرایش مردم مازندران در گفتگو از دیدگاه متخصصان کدام زبان است (زبان مازندرانی یا زبان فارسی؟)
۱. سبک زندگی جدید و عدم واژه‌سازی برای سبک زندگی جدید برخلاف گذشته ۲. ایجاد حس حقارت، عدم باورمندی، سعی در نداشتن لهجه و ایجاد خودباختگی در خانواده‌ها ۳. دامن زدن به حس حقارت و خودباختگی توسط رسانه‌ها ۴. بهمانند به اشعار مازندرانی و عدم واژه‌سازی توسط شعرای مازندرانی ۵. جلوه دادن گویشوران زبان بومی به عنوان نماد سادگی، ساده لوحی، ناآگاهی در رسانه‌ها و گویشوران زبان فارسی به عنوان افرادی مطلع، آگاه و باسواد ۶. جهانی شدن (فاکتورهای جهانی شدن شامل: گسترش رسانه‌ها و ارتباطات و نزدیک شدن انسان‌ها به یکدیگر علاوه بر فاصله فیزیکی‌شان، ارتباط افراد با ملیت‌های مختلف در بسترهای مجازی، گسترش حمل و نقل و ارتباطات و امکان سفر به مکان‌های مختلف منجر به ارتباط و برخورد فیزیکی افراد با یکدیگر شده است، این ملاقات‌ها و دیدارها زبان مشترک/ زبان برقراری ارتباط را می‌طلبد ۷. نظام آموزشی و سیاست‌های زبانی نظام آموزشی که عمدتاً بر محور زبان رسمی است ۸. از بین رفتن مشاغل سنتی و جایگزینی مشاغل صنعتی ۹. نداشتن رسم‌الخط واحد برای زبان مازندرانی ۱۰. رو به افزایش بودن روند مهاجرت ۱۱. نگرش منفی مازندرانی‌ها نسبت به زبان مازندرانی ۱۲. نفوذ سریع‌تر فرهنگ غیربومی نسبت به استان‌های دیگر ۱۳. همگرایی با زبان فارسی	عوامل موثر بر گرایش مردم مازندران به زبان فارسی از دیدگاه متخصصان
۱. وضعیت نامساعد در زمان حاضر	وضعیت زبان مازندرانی در حال حاضر از دیدگاه متخصصان
۱. وضعیت بسیار نامساعد در آینده	وضعیت زبان مازندرانی در آینده از دیدگاه متخصصان
۱. حوزه کشاورزی و دامپروری و محیط‌های روستایی و بومی مازندران ۲. در حوزه خانواده مخاطب محور است (بدین معنی که با تغییر مخاطب، زبان مورد کاربرد نیز ممکن است تغییر یابد) ۳. در جمع‌های خانوادگی میانسالان به بالا، به ویژه در مناطق روستایی ۴. در حوزه کار محیط‌های روستایی، به ویژه توسط آقایان ۵. در حوزه موسیقی هم زبان مازندرانی و هم زبان فارسی ۶. در حوزه شعر و ادبیات فارسی هم زبان مازندرانی و هم زبان فارسی ۷. در حوزه مسخره‌بازی و شوخی	حوزه‌های مورد کاربرد زبان مازندرانی از دیدگاه متخصصان
۱. افراد بومی و روستایی ۲. گروه سنی بالا ۳. آقایان ۴. افراد دارای مشاغل سنتی و قدیمی	کاربرد زبان مازندرانی در میان مردم مازندران از دیدگاه متخصصان
۱. نگرش منفی	نگرش گویشوران نسبت به زبان مازندرانی از دیدگاه متخصصان

جدول ۲: توزیع پاسخگویان بر حسب انتقال بین نسلی زبان

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	زبان مازندرانی در تمام سنین، از کودکان تا بزرگسالان استفاده می‌شود.	۱۳	۴/۳	۳/۴
۲	زبان مازندرانی توسط برخی از کودکان در همه حوزه‌ها استفاده می‌شود و توسط همه کودکان در حوزه‌های محدود استفاده می‌شود.	۲۰	۶/۷	۱۱/۰
۳	زبان مازندرانی بیشتر توسط نسل والدین استفاده می‌شود.	۱۶۲	۵۴/۰	۶۵/۰
۴	زبان مازندرانی بیشتر توسط نسل پدربزرگ و مادربزرگ استفاده می‌شود.	۹۰	۳۰/۰	۹۵/۰
۵	زبان مازندرانی بیشتر توسط گویشوران بسیار کمی از نسل پدربزرگ و مادربزرگ استفاده می‌شود.	۱۵	۵/۰	۱۰۰/۰

نتایج عامل نخست یونسکو (انتقال بین نسلی زبان) مشاهده می‌شود که زبان مازندرانی را اکثراً والدین و نسل قبل از آنها یعنی پدربزرگ و مادربزرگ‌ها به کار می‌برند. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده از عامل سوم (نسبت سخنرانان در کل جمعیت) مشاهده می‌شود که اقلیت مازندرانی‌ها به این زبان صحبت می‌کنند. از آنجا که این زبان را بیشتر والدین و نسل قبل از آنها به کار می‌برند، نسل والدین آینده، این زبان را به فرزندان خود انتقال نخواهند داد و همچنین از آنجایی که اقلیت مازندرانی‌ها گویشور زبان مازندرانی هستند، این عامل در وضعیت در درجه دو یا همان شدیداً در معرض خطر قرار دارد. (۳) نسبت گویشوران در کل جمعیت: تعداد گویشوران نسبت به کل جمعیت یک گروه، شاخص مهمی برای حیات زبان است. مادامی که گویشوران زیادی به زبان مادری گفتگو کنند، زبان ایمن خواهد بود.

بررسی داده‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که ۴۹/۳ درصد از پاسخگویان موافق این امر بودند که اقلیت به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند و فقط ۲/۷ درصد از پاسخگویان با گویه همه افراد به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند، موافقت کردند. یکی از عوامل موثر در عدم کاربرد زبان مازندرانی، ایجاد حس حقارت، سعی در نداشتن لهجه و ایجاد خودباختگی در گویشوران می‌باشد. در برخی موارد، به دلایل فرهنگی یا اجتماعی، تاثیر فرهنگ‌های جدید، فشار اجتماعی و... زبان مادری مورد تحقیر قرار می‌گیرد. گویشوران ممکن است تصور کنند که زبان مادری نشانه‌ای از عقب‌ماندگی و ناتوانی می‌باشد و برای ترقی و پیشرفت در حوزه‌های مختلف زندگی نیاز به استفاده از زبان غالب در جامعه است. نتیجه بررسی داده‌ها بیانگر این است که زبان مازندرانی با توجه به معیار نسبت گویشوران در کل جمعیت، در سطح دو قرار دارد، که شدیداً در معرض خطر است.

بررسی داده‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که:

(۱) بر حسب معیار انتقال بین‌نسلی زبان، کاربرد زبان فارسی توسط کودکان، بر زبان مازندرانی چیرگی دارد. برای نمونه، ۵۴ درصد از پاسخگویان موافق این امر بودند زبان مازندرانی بیشتر توسط نسل والدین استفاده می‌شود. و فقط ۴/۳ درصد از پاسخگویان با گویه این زبان در تمام سنین، از کودکان تا بزرگسالان استفاده می‌شود، موافقت کردند. به اعتقاد ساسه^۱ یک عامل کلیدی در از دست دادن زبان، ناتوانی والدین در انتقال زبان به فرزندانشان است و عدم انتقال زبان اولین مرحله در از دست دادن زبان می‌باشد. عدم انتقال زبان، منجر به فقدان مهارت در نسل جوان می‌شود، که سپس زبان غالب را به عنوان زبان اصلی خود و زبان آموزش کودک می‌پذیرند و در نتیجه زبان مادری به حاشیه رانده می‌شود (دوایر، ۲۰۱۱). لازم است ذکر شود بر اساس معیار انتقال بین نسلی زبان، زبان مازندرانی در سطح سه قرار دارد، که قطعاً در معرض خطر است.

(۲) تعداد مطلق گویشوران: تعداد مطلق گویشوران می‌تواند گمراه‌کننده باشد؛ اول، بسیاری از منابع، تعداد جمعیت را با تعداد گویشوران اشتباه می‌گیرند، که معمولاً منجر به برآورد بیش از حد گویشوران می‌شود. ثانیاً، گروه‌های زبانی می‌توانند حتی یک میلیون گویشور داشته باشند، اما اگر عوامل دیگر (مانند انتقال بین نسلی زبان و یا سواد/آموزش/رسانه در زبان) وجود نداشته باشند، یک زبان همچنان می‌تواند در خطر باشد. بنابراین، اعداد مطلق گویشوران با مقایسه عوامل یک (انتقال بین نسلی زبان) و سه (نسبت سخنرانان در کل جمعیت) معنی‌دارتر هستند. لازم است ذکر شود یک جمعیت کوچک نسبت به جمعیت بزرگتر آسیب‌پذیرتر خواهند بود، هر چه هویت یک جامعه منسجم‌تر باشد، زبان قوی‌تر است. بر اساس

۴) حوزه‌های کاربرد زبان: برای اینکه یک زبان ایمن تلقی شود، باید در همه حوزه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. هر چه زبان به صورت مداوم استفاده شود، قوی‌تر خواهد بود.

جدول ۳. توزیع پاسخگویان بر حسب نسبت گویشوران در کل جمعیت

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	هیچ‌یک از افراد با زبان مازندرانی صحبت نمی‌کنند.	۰	۰	۰
۲	تعداد بسیار کمی از افراد با زبان مازندرانی صحبت می‌کنند.	۳۸	۱۲/۷	۱۲/۷
۳	اقلیت با زبان مازندرانی صحبت می‌کنند.	۱۴۸	۴۹/۳	۶۲/۰
۴	اکثریت با زبان مازندرانی صحبت می‌کنند.	۸۹	۲۹/۷	۹۱/۷
۵	تقریباً همه افراد با زبان مازندرانی صحبت می‌کنند.	۱۷	۵/۷	۹۷/۳
۶	همه افراد با زبان مازندرانی صحبت می‌کنند.	۸	۲/۷	۱۰۰/۰

جدول ۴. توزیع پاسخگویان بر حسب حوزه‌های کاربرد زبان

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	زبان مازندرانی در هیچ حوزه‌ای و برای هیچ عملکردی استفاده نمی‌شود.	۶	۲/۰	۲/۰
۲	زبان مازندرانی فقط در حوزه‌های بسیار محدود و برای عملکرد بسیار کمی استفاده می‌شود.	۴۵	۱۵/۰	۱۷/۰
۳	زبان مازندرانی در حوزه‌های اجتماعی محدود و برای چندین عملکرد استفاده می‌شود.	۱۲۸	۴۶/۰	۶۳/۰
۴	زبان مازندرانی در حوزه‌های خانگی و برای بسیاری از عملکردها است، اما زبان فارسی شروع به نفوذ حتی در حوزه‌های خانگی می‌کند.	۱۰۰	۳۳/۳	۹۶/۳
۵	دو یا چند زبان ممکن است در بیشتر حوزه‌های اجتماعی و عملکردها استفاده شوند.	۶	۲/۰	۹۸/۳
۶	زبان مازندرانی در همه حوزه‌ها و برای همه عملکردها استفاده می‌شود.	۵	۱/۷	۱۰۰/۰

جدید کاربرد دارد و بنابراین ایمن نامیده می‌شود. داده‌های پژوهش حاکی از آن است ۳۵ درصد از پاسخگویان با گویه زبان مازندرانی در هیچ حوزه جدیدی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، موافق بوده‌اند و فقط ۲/۳ درصد از پاسخگویان با گویه «زبان مازندرانی در همه حوزه‌های جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد». موافق بوده‌اند. امروزه رسانه‌ها و حوزه‌های جدید، بخش جدایی ناپذیر از زندگی گویشوران شده‌اند و آنها از محتواهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، آموزشی و سرگرمی رسانه‌ها استفاده می‌کنند. رسانه‌ها و حوزه‌های جدید، نقش مهمی در شکل‌دهی به نگرش‌ها و دیدگاه‌های گویشوران در جامعه دارند. در عصر اطلاعاتی و ارتباطی امروز، گویشوران فرهنگ‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه خود و دیگر جوامع را توسط رسانه‌ها دریافت می‌کنند و جامعه‌پذیری آنها از طریق رسانه‌ها انجام می‌شود. از آنجایی که رسانه‌ها تعیین‌کننده اولویت ذهنی و رفتاری گویشوران نیز می‌باشند، ممکن است با استفاده از اصطلاحات نادرست و توهین آمیز، زبان مازندرانی را به عنوان یک زبان بی ارزش و

همانطور که مشاهده می‌شود ۴۶ درصد از پاسخگویان موافق این امر بودند که زبان مازندرانی در حوزه‌های اجتماعی محدود و برای چندین عملکرد استفاده می‌شود و فقط ۱/۷ درصد از پاسخگویان با گویه زبان مازندرانی در همه حوزه‌ها و برای همه عملکردها استفاده می‌شود، موافق بودند. در دنیای امروز، با پیشرفت فناوری و اطلاعات، زبان معیار و زبان مادری عمیق‌تر از حد معمول بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. معتبرترین نوع زبان، زبان معیار، به عنوان صحیح‌ترین و زیباترین شکل زبان پذیرفته می‌شود و زبان مادری با مرور زمان در حوزه‌های بسیار محدودی استفاده می‌شود بر اساس داده‌های پژوهش، زبان مازندرانی بر حسب معیار حوزه‌های کاربرد زبان، در سطح دو قرار دارد، و فقط در حوزه‌های محدودی استفاده می‌شود.

کاربرد در رسانه و حوزه‌های جدید: هر چه زبان در حوزه‌های جدید بیشتر مورد استفاده قرار گیرد، زبان قوی‌تر خواهد بود. حوزه‌های جدید زبان شامل مدارس، محیط‌های کاری جدید، رسانه‌های جدید از جمله رسانه‌های تبلیغاتی و اینترنت است. در حالت ایده‌آل، یک زبان در همه حوزه‌های

اعتبار توصیف کنند که بیشتر در حوزه ریشخند و هزل کاربرد دارد. لازم است ذکر شود بر اساس معیار کاربرد در سطح (غیر فعال) قرار دارد.

رسانه و حوزه‌های جدید، زبان مازندرانی در پایین‌ترین سطح (غیر فعال) قرار دارد.

جدول ۵: توزیع پاسخگویان بر حسب کاربرد در رسانه و حوزه‌های جدید

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	زبان مازندرانی در همه حوزه‌های جدید استفاده می‌شود	۷	۲/۳	۲/۳
۲	زبان مازندرانی در اکثر حوزه‌های جدید استفاده می‌شود.	۱۲	۴/۰	۶/۳
۳	زبان مازندرانی در بسیاری از حوزه‌های جدید استفاده می‌شود.	۱۶	۵/۳	۱۱/۶
۴	زبان مازندرانی در برخی از حوزه‌های جدید استفاده می‌شود.	۶۸	۲۲/۷	۳۴/۳
۵	زبان مازندرانی فقط در چند حوزه جدید استفاده می‌شود.	۹۲	۳۰/۷	۶۵/۰
۶	زبان مازندرانی در هیچ حوزه جدیدی استفاده نمی‌شود.	۱۰۵	۳۵/۰	۱۰۰/۰

از زیرشاخه‌های زبان کاسپین و نیز ادامه زبان پهلوی اشکانی به شمار می‌رود (شجاعی کیاسری، ۱۳۹۶: ۱۴۲؛ نوری، ۱۳۸۰: ۳۰). این زبان در گذشته ادبیات پر بار و گسترده‌ای داشته است و حتی برخی گفته‌اند بعد از زبان فارسی تنها زبان ایرانی موجود در فلات ایران است که دارای ادبیات مکتوب تاریخی است (همان؛ یزدان‌پناه لموکی، ۱۳۸۵: ۶۸).

۵) آموزش زبان و سوادآموزی: در حوزه آموزش، آموزش زبان مادری در محیط آموزشی، نسبت به آموزش زبان غالب ارجحیت دارد. اگر آموزش زبان مادری به صورت شفاهی و کتبی انجام شود، زبان ایمن تلقی می‌شود و هر چه از تنوع زیادی برای آموزش زبان استفاده شود، زبان قوی‌تر خواهد بود. زبان مازندرانی یکی از گران‌قدرترین میراث‌های فرهنگی ایران است؛ زیرا این زبان از معدود زبان‌های ایرانی است که

جدول ۶: توزیع پاسخگویان بر حسب آموزش زبان و سواد

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	سوادآموزی با رسم‌الخط و دستور زبان مازندرانی، لغت‌نامه، متون ادبی و رسانه به مازندرانی وجود دارد و توسط دولت و نظام آموزشی استفاده می‌شود.	۷	۲/۳	۲/۳
۲	در مدرسه، کودکان در حال یادگیری زبان مازندرانی هستند، مطالب مکتوب مازندرانی وجود دارد اما توسط دولت مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.	۹	۳/۰	۵/۳
۳	مطالب مکتوب مازندرانی وجود دارد و کودکان ممکن است در مدرسه مورد آموزش زبان مازندرانی قرار گیرند اما آموزش زبان مازندرانی توسط رسانه‌های چاپی ترویج نمی‌شود.	۲۱	۷/۰	۱۲/۳
۴	مطالب مکتوب مازندرانی وجود دارد، اما ممکن است فقط برای برخی از اعضای جامعه مفید باشد و برای دیگران ممکن است اهمیتی نمادین داشته باشد. آموزش زبان مازندرانی بخشی از برنامه درسی مدرسه نیست.	۶۴	۲۱/۳	۳۳/۶
۵	درست‌نویسی کاربردی زبان مازندرانی برای جامعه در نظر گرفته شده و مطالبی در حال نگارش است.	۸	۲/۷	۳۶/۳
۶	برای زبان مازندرانی هیچ نگارش صحیحی در دسترس گویشوران جامعه وجود ندارد.	۱۹۱	۶۳/۷	۱۰۰/۰

رسانه به مازندرانی وجود دارد و توسط دولت و نظام آموزشی استفاده می‌شود. «موافق بوده‌اند. داوری اردکانی (۲۰۲۰: ۴۸۵-۴۷۲) با برشماری زمره‌ای از مزیت‌های چندزبانگی و سوادآموزی به زبان‌های مادری مثل تحکیم هویت، ایجاد فرصت‌های شغلی، فراهم آوردن امکان دسترسی به ارتباطات

بر اساس داده‌های پژوهش حاضر، ۶۳/۷ درصد از پاسخگویان با گویه «برای زبان مازندرانی هیچ نگارش صحیحی در دسترس گویشوران جامعه وجود ندارد.» موافق بوده‌اند و ۲/۳ درصد از پاسخگویان با گویه «سوادآموزی با رسم‌الخط و دستور زبان مازندرانی، لغت‌نامه، متون ادبی و

نگران کننده‌ای ناپدید شود و کل میراث فرهنگی و فکری آن از بین برود. با وجود ادبیات غنی زبان مازندرانی، بر اساس معیار آموزش زبان و سوادآموزی یونسکو، در پایین‌ترین سطح و منقرض شده است.

نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی، از جمله کاربرد و جایگاه رسمی؛ عامل نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی، از جمله میزان کاربرد و جایگاه رسمی زبان، به نگرش افراد خارج از جامعه زبانی نسبت به زبان مربوطه می‌پردازد. دولت‌ها و نهادها، سیاست‌های صریح یا نگرش‌های ضمنی نسبت به زبان‌های مسلط و تابع دارند. مناطقی که در آن از زبان برای حوزه‌های عمومی استفاده شود و نگرش و سیاست رسمی مثبت‌تری نسبت به زبان بومی وجود داشته باشد، زبان ایمن و قوی‌تر تلقی می‌شود.

و منابع اطلاعاتی متنوع‌تر، جلوگیری از احتمال ایجاد شکاف و نابرابری و شکل‌گیری هویت‌های ضعیف، خاطر نشان می‌سازد که هنجار نظام‌های آموزشی اکثر کشورهای جهان آموزش تک‌زبانه است. او می‌افزاید که کشورهای اندکی موفق به اجرای سوادآموزی به زبان‌های مادری محلی خود شده‌اند، چرا که این مهم بار مالی نظام آموزشی و بار درسی دانش آموزان را افزایش داده و نیز نیازمند تالیف و انتشار کتب درسی چندزبانه، طراحی دروس چندزبانه و پیش از آن، مستلزم مستندسازی و معیارسازی زبان‌های اقلیت است که خود ممکن است منجر به ایجاد نابرابری‌های جدیدی شود. او اجرای برنامه آموزشی چندزبانه را منوط به پژوهش‌های نگرش‌سنجی و طراحی‌های دقیق می‌داند. نظام آموزشی و سیاست‌های زبانی نظام آموزشی که عمدتاً بر محور زبان رسمی باشد، سبب می‌شود که زبان مازندرانی با سرعت

جدول ۷. توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی، از جمله میزان کاربرد و جایگاه رسمی زبان

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	از زبان مازندرانی حمایت می‌شود.	۹	۳/۰	۳/۰
۲	زبان مازندرانی در حوزه‌های خصوصی مورد استفاده قرار می‌گیرد و کاربرد زبان مازندرانی دارای اعتبار است.	۸	۲/۷	۵/۷
۳	هیچ سیاست صریحی برای زبان مازندرانی وجود ندارد. زبان مسلط در حوزه عمومی زبان فارسی است.	۱۱۹	۳۹/۷	۴۵/۴
۴	دولت استفاده از زبان فارسی را تشویق می‌کند. هیچ حمایتی برای زبان مازندرانی وجود ندارد.	۵۵	۱۸/۳	۶۳/۷
۵	زبان فارسی تنها زبان رسمی است، در حالی که زبان مازندرانی نه به رسمیت شناخته می‌شود و نه حمایت می‌شود.	۱۰۹	۳۶/۳	۱۰۰/۰

در گفتمان سیاست فرهنگی مفصل‌بندی شد، بلکه زبان‌های اقلیت نیز در این گفتمان جای گرفتند؛ با این تفاوت که به حوزه گفتمان گونگی منتقل شدند. زبان‌های اقلیت به عنوان بخشی از میراث تاریخی ملی مورد پذیرش قرار گرفتند و سرریز معانی آن‌ها به حوزه گفتمان گونگی به گونه‌ای بود که تمام معانی دیگری که پیش‌تر به این زبان‌ها داده می‌شد به وسیله این گفتمان طرد شد (خالق پناه و سنایی، ۱۳۹۹: ۷۵). بر اساس معیار نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی یونسکو، زبان مازندرانی در سطح ۳ قرار دارد که قطعا در معرض خطر است.

نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مادری خود؛ این عامل به احساسات و دیدگاه‌های افراد جامعه نسبت به زبان بومی‌شان می‌پردازد. اعضای یک جامعه ممکن است زبان

داده‌های جدول فوق نمایانگر آن است که ۳۹/۷ درصد پاسخگویان با گویه «هیچ سیاست صریحی برای زبان مازندرانی وجود ندارد و زبان مسلط در حوزه عمومی زبان فارسی است.» موافق بوده‌اند و ۲/۷ درصد از پاسخگویان با گویه «زبان مازندرانی در حوزه‌های خصوصی مورد استفاده قرار می‌گیرد و کاربرد زبان مازندرانی دارای اعتبار است.» در اهداف علمی-آموزشی شورای عالی آموزش و پرورش، نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۲ ه.ش) ... زبان‌های اقلیت جایگاه چندان مهمی نداشته‌اند. بنابراین هرچند در قانون اساسی، زبان‌های اقلیت به رسمیت شناخته شده‌اند اما با توجه به قوانین مذکور عملاً در سیاست‌گذاری فرهنگی جایگاه مهمی برای آنها تعریف نشد. در قانون اساسی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی نه تنها زبان فارسی

بومی خود را برای جامعه و هویت خود ضروری بدانند و آن را ترویج کنند. هر چه نگرش گویشوران جامعه زبانی نسبت به زبان بومی مثبت‌تر باشد و نسبت به زبان‌ها و سنت‌ها تعصب بیشتری داشته باشند، زبان ایمن‌تر خواهد بود.

جدول ۸. توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مادری خود

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	همه اعضای جامعه برای زبان مازندرانی ارزش قائل هستند و مایلند آن را ارتقا دهند.	۱۷	۵/۷	۵/۷
۲	اکثر اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند.	۲۳	۷/۷	۱۳/۴
۳	بسیاری از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند، دیگران بی‌تفاوت هستند یا حتی ممکن است از نابودی زبان حمایت کنند.	۳۸	۱۲/۷	۲۶/۱
۴	بعضی از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند، دیگران بی‌تفاوت هستند یا حتی ممکن است از نابودی زبان حمایت کنند.	۶۶	۲۲/۰	۴۸/۱
۵	فقط تعداد کمی از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند، دیگران بی‌تفاوت هستند یا حتی ممکن است از نابودی زبان حمایت کنند.	۱۲۲	۴۰/۷	۸۸/۸
۶	نابودی زبان مازندرانی برای هیچ کسی اهمیت ندارد، همه اعضای جامعه ترجیح می‌دهند که از زبان غالب استفاده کنند.	۳۴	۱۱/۳	۱۰۰/۰

زبانی دارای انبوهی از مطالب مستند، رونویسی، ترجمه و تحلیل شده است. این‌ها شامل گرامرها و لغت‌نامه‌های جامع، متون و مستندات صوتی و تصویری با کیفیت بالا است. هر چه مطالب زبانی تاریخی و معاصر بیشتر باشد، زبان قوی‌تر خواهد بود. با توجه به عوامل بالا، به جوامع یا دولت‌ها اجازه می‌دهند تا حفظ، احیا و مستندسازی زبان را در اولویت قرار دهند. نوع و کیفیت مطالب و مستندات زبان موجود به اعضای جامعه زبان و زبان‌شناسان کمک می‌کند تا پروژه‌های تحقیقاتی را همراه با اعضای جامعه زبانی طراحی کنند. چنین مطالبی همچنین به سازمان‌های غیردولتی کمک می‌کند تا راه‌هایی را برای حمایت از مستندسازی تدوین کنند.

بر اساس داده‌های پژوهش حاضر، ۳۳ درصد از پاسخگویان با گویه «هیچ منابعی به زبان مازندرانی وجود ندارد.» موافق بوده‌اند و فقط ۴/۳ درصد از پاسخگویان با گویه «دستور زبان، لغت‌نامه‌ها و متون جامع، و همچنین مستندات صوتی و تصویری با کیفیت بالا به زبان مازندرانی وجود دارد.» موافق بودند. لازم است ذکر شود زمانی زبان یک ملت، می‌تواند یک سرمایه واقعی ملی و فرهنگی به شمار رود که صاحبان آن زبان قادر باشند به ادبیات و زبان‌های بومی خود بیاندیشند، تولید فکر نمایند و دارای تاریخ اندیشه باشند. نشر ادبیات محلی علاوه بر صورت شفاهی می‌تواند به شکل مکتوب در آید و عامل ماندگاری آن شود؛ چرا که ادبیات شفاهی محلی ریشه در سنت‌ها، اعتقادات، فرهنگ و اندیشه مردمانش دارد و مکتوب شدن آن

داده‌های پژوهش نمایانگر آن است که ۴۰/۷ درصد از پاسخگویان موافق این امر بودند که فقط تعداد کمی از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند. دیگران بی‌تفاوت هستند یا حتی ممکن است از نابودی زبان مازندرانی حمایت کنند و فقط ۵/۷ درصد از پاسخگویان موافق این امر بودند که همه اعضای جامعه برای زبان مازندرانی ارزش قائل هستند و مایلند آن را ارتقا دهند. افرادی که نسبت به یک زبان نگرش مثبت داشته باشند، احساس می‌کنند صحبت کردن با آن زبان، احترام آنها را نزد دیگران بالاتر می‌برد و از این طریق، در رسیدن به منزلت‌های اجتماعی، انتخاب شغل و... موفق‌تر خواهند بود. بر این اساس، یکی از مسائل موثر در نگرش مثبت نسبت به یک زبان، وجهه یا اعتبار یک زبان است (برجیان، ۱۳۸۸: ۳۱۱-۳۱۲). تقویت نگرش‌های منفی منجر به نادیده انگاشتن هویت قومی و نژادی و عدم انتقال زبان بومی به نسل بعدی خواهد شد. بنابراین نگرش‌های منفی نسبت به زبان بومی یکی از عوامل تاثیرگذار بر از میان رفتن زبان است. رابطه میان نگرش و کاربرد زبانی، یک رابطه دوطرفه می‌باشد. بدین معنی که نگرش منفی منجر به کاهش کاربرد زبان در جامعه و عدم کاربرد زبان موجب تقویت نگرش منفی در افراد جامعه خواهد شد (مدرسی و بشیرنژاد، ۱۳۸۵: ۱۰۴). بر اساس معیار نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مازندرانی، زبان مازندرانی در سطح یک و پایین قرار دارد. مقدار و کیفیت مستندات: در حالت ایده‌آل، یک جامعه

سبب ماندگاری زبان و فرهنگ ملت‌ها می‌شود (جعفری نژاد مستندات یونسکو، زبان مازندرانی در پایین‌ترین سطح قرار دارد. بر اساس معیار مقدار و کیفیت دارد. همکاران، ۱۳۹۴: ۹).

جدول ۹. توزیع پاسخگویان بر حسب مقدار و کیفیت مستندات

ردیف	گویه‌ها	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۱	دستور زبان، لغت نامه‌ها و متون جامع همچنین مستندات صوتی و تصویری با کیفیت بالا به زبان مازندرانی وجود دارد.	۱۳	۴/۳	۳/۴
۲	یک دستور زبان خوب و تعدادی دستور زبان مناسب، لغت‌نامه‌ها، متون، ادبیات و رسانه‌های روزانه همچنین مستندات صوتی و تصویری با کیفیت بالا به زبان مازندرانی وجود دارد.	۱۴	۴/۷	۹/۰
۳	ممکن است یک دستور زبان مناسب، لغت‌نامه‌ها و متون وجود داشته باشد، اما هیچ رسانه‌ای روزانه‌ای وجود ندارد. همچنین ممکن است مستندات صوتی و تصویری با کیفیت‌های متفاوت به زبان مازندرانی وجود داشته باشد.	۶۹	۲۳/۰	۳۲/۰
۴	تعدادی طرح‌های دستوری، فهرست واژگان و متون مفید برای مطالعات زبان‌شناختی محدودی وجود دارد. مستندات صوتی و تصویری ممکن است با کیفیت‌های متفاوت، به زبان مازندرانی وجود داشته باشند.	۵۸	۱۹/۳	۵۱/۳
	تنها اندکی طرح‌های دستوری یا فهرست کوتاه واژگان و متون پراکنده، به زبان مازندرانی موجود است. مستندات صوتی و تصویری وجود ندارد.	۴۷	۱۵/۷	۶۷/۰
۶	هیچ منابعی به زبان مازندرانی وجود ندارد.	۹۹	۳۳/۰	۱۰۰/۰

بحث و نتیجه‌گیری

به گفته سازمان آموزشی و علمی ملل متحد (یونسکو)، «زبان، زمانی در معرض خطر قرار می‌گیرد که گویشوران، از استفاده آن دست بردارند، یا از آن در حوزه‌های ارتباطی بسیار کمی استفاده شود و از نسلی به نسل دیگر منتقل نشود. یعنی هیچ گویشور جدیدی، چه بزرگسال و چه کودک وجود نداشته باشد». (وامبریا، ۲۰۱۴: ۱۲۷).

این پژوهش با هدف بررسی میزان خطرپذیری زبان مازندرانی بر اساس معیارهای نه‌گانه یونسکو انجام شد. سهم هر یک از عوامل نه‌گانه در میزان خطرپذیری زبان مازندرانی مورد بررسی قرار گرفت، و مشخص شد که کدام‌یک از عوامل مورد بررسی، نقش بیشتری در این میان ایفا می‌کنند. در این تحقیق از پژوهش دوایر (۲۰۱۱) به عنوان چارچوب پژوهش برای پاسخ به پرسش‌های مذکور و تحلیل داده‌ها استفاده شد. به این منظور ۳۰۰ آزمودنی از شهرهای استان مازندران انتخاب شده‌اند. پس از بررسی داده‌های گردآوری شده، به دستاوردهای این پژوهش در مورد میزان خطرپذیری زبان مازندرانی بر اساس معیارهای یونسکو می‌پردازیم. به طور کلی یافته‌های پژوهش نشانگر کاهش تدریجی کاربرد زبان مازندرانی در استان، و جایگزین شدن آن با زبان فارسی

است که به اختصار برخی از مهم‌ترین شواهد موجود در این زمینه مشتمل بر موارد زیر می‌باشند.

همان‌طور که داده‌های پژوهش نشان دادند بر اساس معیار انتقال بین نسلی زبان، وضعیت زبان مازندرانی در سطح ۳ قرار دارد، که به طور قطعی در معرض خطر است. این یافته‌ها با یافته‌های داوری‌اردکانی و موسی کاظمی (۱۳۸۷) هم‌راستا است که نشان دادند کاربرد گویش نایینی توسط فرزندان تقریباً در تمام حوزه‌ها بسیار ناچیز است و تاثیر حوزه خانواده، به عنوان مهم‌ترین حوزه انتقال گویش نایینی از والدین به فرزندان، کم‌رنگ شده است و در بیشتر موارد زبان فارسی به فرزندان منتقل می‌شود.

برای اینکه یک زبان ایمن تلقی شود، باید در تمام سنین مورد استفاده قرار گیرد و از نسلی به نسل دیگر منتقل شود. هر چه انتقال زبان بیشتر اتفاق بیفتد، ماندگاری و حیات زبان بیشتر خواهد بود. به عبارتی زمانی زبانی در خطر انقراض یا در حال نابودی است، که گویشوران آن کمتر و کمتر از آن استفاده کنند، استفاده از نکات ظریف زبان را نادیده گیرند. بیشتر به زبان دیگری متوسل شوند و در نهایت آموزش زبان مادری را به فرزندان خود متوقف کنند و خودشان تا حد زیادی آن را فراموش کنند. یک زبان تنها از

طریق استفاده‌ای که مردم از آن با یکدیگر می‌کنند وجود دارد (دی سوان^۱، ۲۰۰۴: ۵۶۸).

بر اساس معیار تعداد مطلق گویشوران، وضعیت زبان مازندرانی در سطح ۲ قرار دارد. زبانی که دارای تعداد کمی گویشور باشد، به وضوح به شدت در معرض خطر است. جمعیت کم در برابر بیماری، جنگ یا بلایای طبیعی با ادغام در یک گروه بزرگتر، آسیب پذیرتر خواهند بود. نتایج این عامل بر اساس وضعیت عامل نخست (انتقال بین نسلی زبان) و عامل سوم (نسبت گویشوران در کل جمعیت) مشخص شده است. به عبارتی این زبان بیشتر توسط والدین و نسل قبل از آنها به کار برده می‌شود و همچنین از آنجایی که اقلیت مازندرانی‌ها گویشور زبان مازندرانی هستند، این عامل در وضعیت شدیداً در معرض خطر قرار دارد.

بر اساس معیار نسبت گویشوران در کل جمعیت، وضعیت زبان مازندرانی در سطح ۲ قرار دارد. برای اینکه یک زبان حیات خود را حفظ کند، باید توسط گویشوران زیادی مورد استفاده قرار گیرد. بر اساس این معیار، زبان مازندرانی توسط گروه اقلیتی از گویشور مورد استفاده قرار می‌گیرد که به شدت در معرض خطر است. بر طبق معیار حوزه‌های کاربرد زبان، وضعیت زبان مازندرانی در سطح ۲ قرار دارد. برای اینکه یک زبان ایمن تلقی شود، باید در همه حوزه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. هر چه یک زبان به طور مداوم استفاده شود، ایمن‌تر خواهد بود. بر اساس این معیار زبان مازندرانی فقط در حوزه‌های محدودی مورد استفاده قرار می‌گیرد که در معرض خطر است. امروزه یکی از عوامل موثر در به خطر افتادن زبان، پدیده‌ای با عنوان جهانی شدن است که معلول تحولات سریع اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در سال‌های اخیر و به ویژه گسترش وسایل ارتباط جمعی و توسعه رسانه‌های گروهی و ابزارهای اطلاع‌رسانی در سرتاسر دنیا است (بشیرنژاد، ۱۳۸۳: ۶۹).

بر اساس معیار کاربرد در رسانه و حوزه‌های جدید، زبان مازندرانی در پایین‌ترین سطح است. حوزه‌های جدید زبان شامل محیط‌های کاری جدید، رسانه‌های جدید از جمله رسانه‌های تبلیغاتی و اینترنت است. هر چه زبان در حوزه‌های جدید بیشتری مورد استفاده قرار گیرد، ماندگارتر خواهد بود. متأسفانه زبان مازندرانی در هیچ حوزه جدیدی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد و غیرفعال است. رسانه‌های اجتماعی، منجر به تعامل اجتماعی بین افراد می‌شود که در آن افراد اطلاعات و

ایده‌ها را در جوامع و شبکه‌های مجازی به اشتراک می‌گذارند یا تبادل می‌کنند. رسانه‌های اجتماعی رسانه‌ای است که به طور گسترده توسط گویشوران زبان برای برقراری ارتباط استفاده می‌شود (وینارتی، ۲۰۱۸). اخیراً با ظهور اینترنت، به نظر می‌رسد که تغییر زبان سرعت گرفته است. تأثیری که اینترنت بر نحوه صحبت یا نوشتن افراد دارد به شدت مورد انتقاد قرار گرفته حتی متهم به تأثیر بر سوادآموزی، به ویژه در نسل‌های جوان شده است. بسیاری از چهره‌های مشهور نظر خود را نسبت به پیامدهای زبانی این انقلاب فناوری بیان کرده‌اند، مانند جان هامفریس، مجری بی‌بی‌سی، که در یکی از مقالات خود (۲۰۰۷) تأیید کرد که پیام‌رسان‌ها زبان را نابود می‌کنند و آنها باید متوقف شوند، یا ژاک شیراک، نخست وزیر سابق فرانسه، استدلال کرد که نفوذ اینترنت در زبان "یک خطر بزرگ برای بشریت" است (ویلارینو فریرو^۲، ۲۰۱۹: ۳، و^۳، ۲۰۰۴).

بر اساس معیار آموزش زبان و سوادآموزی، زبان مازندرانی در پایین‌ترین سطح است. اگر آموزش به زبان مازندرانی در مدارس به صورت شفاهی و کتبی انجام شود و از تنوع زیادی برای آموزش استفاده شود، ماندگار خواهد بود. بر طبق داده‌های پژوهش، برای زبان مازندرانی در حوزه آموزش هیچ نگارش درستی وجود ندارد و منقرض شده است. در یک جامعه از میان دو زبان، زبانی مورد کاربرد بیشتری قرار می‌گیرد که دارای اعتبار اجتماعی بالاتری باشد و برخورداری از اعتبار اجتماعی نیز مستلزم برخورداری از پشتوانه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، علمی، ادبی و... است. در این وضعیت، یک زبان اقلیت و محلی که فاقد نظام نوشتاری و آثار ادبی و هنری است، در برابر زبان رسمی که دارای نظام نوشتاری و آثار ادبی و هنری قوی است، شانس کمتری برای بقا خواهد داشت (بشیرنژاد، ۱۳۸۳: ۷۰).

بر اساس معیار نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی، زبان مازندرانی در سطح ۳ قرار دارد. عامل نگرش‌ها و سیاست‌های زبانی دولتی و نهادی به نگرش افراد خارج از جامعه زبانی نسبت به زبان مربوطه می‌پردازد. مناطقی که در آن از زبان بومی برای حوزه‌های عمومی استفاده شود و نگرش و سیاست رسمی مثبت‌تری نسبت به زبان وجود داشته باشد، زبان ایمن تلقی می‌شود. بر اساس داده‌های پژوهش، هیچ سیاست صریحی برای زبان مازندرانی وجود

2. Vilarinho Ferreiro
3. Wu

1. De Swaan

دیگران بی تفاوت هستند یا حتی ممکن است از نابودی زبان حمایت کنند. بر اساس معیار مقدار و کیفیت مستندات، زبان مازندرانی در پایین ترین سطح قرار دارد. در حالت ایده آل، یک جامعه زبانی دارای انبوهی از مطالب مستند و ترجمه شده شامل گرامرها و لغت نامه های جامع، متون گسترده و مستندات صوتی و تصویری با کیفیت بالا می باشد. هر چه مطالب زبانی تاریخی و معاصر بیشتر باشد، زبان قوی تر خواهد بود. بر اساس داده های پژوهش، هیچ منابعی به زبان مازندرانی وجود ندارد و منقرض شده است. این نتایج با یافته های واخیده و همکاران (۱۴۰۰) هم راستا است که نشان دادند تقریباً تمامی اسناد و مدارک مکتوب در مازندران به زبان فارسی هستند. هیچ متن امروزی منسجمی که به زبان مازندرانی باشد موجود نیست و اگر شخصی بخواهد مطلبی را به این زبان بنویسد معمولاً با استفاده از الفبای فارسی و با نظر و سلیقه شخصی خود شیوه نوشتار را برمیگزیند.

به اعتقاد گرایمز^۳ هر زبان یک سیستم ظریف و پیچیده از لغات، عبارات، جمله ها، اصطلاحات، استعارات، ضربالمثل ها و الگوهای گفتاری است که بیانگر تضادها و توافق های بین انسان در توصیف جهان پیرامون است. انسان ها، از زبان برای بیان قصه ها، اشعار، خاطرات گذشته، تصمیمات آینده و انتقال آنها به نسل آینده سود می جویند، نابودی هر زبان به منزله نابودی یکی از ابداعات منحصر به فرد بشر است (بشیرنژاد، ۱۳۹۰: ۱۰۱). مایکل کراس معتقد است درست همان طوری که ما برای بقای فیزیکی مان به تنوعات زیستی وابسته ایم، برای بقای فرهنگی مان نیز به تنوعات زبانی نیاز داریم (همان: ۱۰۳؛ استلر^۴، ۲۰۰۰: ۲).

References

- Adams, Y., Matu, P. M., & Ongarora, D. O. (2012). Language use and choice: A case study of Kinubi in Kibera, Kenya. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(4), 99-104
- Amini, R. (2022). A critical reading on language endangerment: focusing on endangered languages in Iran. *Critical Applied Linguistics Studies*, 1(1), 85-99. [In Persian]
- Ardakani, N. D. (2020). Persian as a national language, minority languages and

ندارد و زبان فارسی در حوزه عمومی، زبان غالب است و زبان مازندرانی به طور قطعی در معرض خطر است. وب^۱ (۱۸۶:۱۹۹۶) اشاره می کند که بسیار مهم است که سیاست گذاران و برنامه ریزان زبان به نگرش ها و ترجیحات زبانی افراد توجه داشته باشند تا خطمشی آنها نیازهای مردم را منعکس کند، نه منافع هیچ گروه خاصی را (انگیدی، ۲۰۰۷: اسمیت^۲، ۱۹۹۶: ۱۴۷). لازم است ذکر شود درخت کهن و تنومند زبان فارسی استثنایی مثال زدنی در میان همه زبان های جهان است و عظمت فارسی در سایه نادیده انگاشتن سرمایه های زبانی دیگر، فراهم نمی آید، بلکه با به رسمیت شناختن و کوشش در تعامل با سایر زبان ها جایگاه آن بیشتر از پیش مستحکم تر شده و بر همگان هویدا می گردد (داوری اردکانی، ۱۴۰۲).

بر اساس معیار نگرش اعضای جامعه نسبت به زبان مادری خود، زبان مازندرانی در سطح یک و پایین قرار دارد. اعضای یک جامعه ممکن است زبان بومی خود را برای جامعه و هویت خود ضروری بدانند و آن را ترویج کنند. هر چه نگرش گویشوران مازندرانی نسبت به زبان شان مثبت تر باشد و نسبت به زبان تعصب بیشتری داشته باشند، زبان ایمن تر خواهد بود. تغییر زبان، نتیجه جمعی و بلندمدت انتخاب و کاربرد زبان می باشد که تحت تاثیر نگرش های زبانی افراد است. مجموعه ای از عوامل اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در انتخاب و کاربرد یک زبان در حوزه های مختلف جامعه زبانی دخیل می باشند که در نهایت منجر به تغییر یا حفظ زبان در جامعه زبانی می شود (برجیان، ۱۳۸۸: ۲۱۳). بر اساس داده های پژوهش، فقط تعداد کمی از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می کنند.

multilingual education in Iran. In P. Shabani-Jadidi (Ed.). *The Routledge handbook of second language acquisition and pedagogy of Persian* (pp. 471-493). Routledge.

- Bashirnezhad, H. (2004). Local languages of Iran and the danger of extinction. *Iranian People's Culture*, 5 & 6, 65-84. [In Persian]
- Bashirnejad, H. (2007). *Mazandarani: social status, usage and speakers attitudes in Mazandaran*. PhD thesis, Tehran:

3. Grimes
4. Ostler

1. Webb
2. Smit

- Department of Linguistics, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabatabai University. [In Persian]
- Bashirnezhad, H. (2011). *The death of language* (a topic in the sociology of language). Amol: Northern Stable Art Cultural Institute, Northern Stable Publications. [In Persian]
- Bashirnezhad, H. (2017). *An introduction to the Mazandarani language*. Amol: Northern Stable Art Cultural Institute, Northern Stable Publications. [In Persian]
- Bashirnezhad, H. (2018). A Socio-linguistic Analysis on the Status and Usage of Mazandarani and Persian in Mazandaran. *ZABANPAZHUHI (Journal of Language Research)*, 10(27), 119-145. [In Persian]
- Berjian, H. (2009). *Tabari's Texts* (Journal of the Mirror of Legacy), Tehran: Research Center for Written Heritage. 15, 9-25. [In Persian]
- Černý, M. (2010). Language death versus language survival: A global perspective. In the proceedings of *Beyond Globalization: Exploring the Limits of Globalization in the Regional Context* (51-56). Ostrava: University of Ostrava Czech Republic, 2010. <http://conference.osu.eu/globalization/publ/06-cerny.pdf>.
- Davari Ardakani, N., & Musa Kazemi, S.M. (2008). Naini Dialect: Survival or Decline?, *Dialectology*, 1(5), 54-42. [In Persian]
- Davari Ardakani, N. (2023). Holding the first national meeting "Persian language and national identity". Taken from the link <https://atna.atu.ac.ir/fa/news/303861/hamhle-beh-zaban-farsi-hamhleh-beh-huit-mast>. [In Persian]
- De Swaan, A. (2004). Endangered languages, sociolinguistics, and linguistic sentimentalism. *European Review*, 12(4), 567-580.
- Dwyer, A. M. (2011). Tools and techniques for endangered-language assessment and revitalization. In the proceedings of *Vitality and Viability of Minority Languages* (October 23-24, 2009). New York: Trace Foundation Lecture Series Proceedings. Preprint.
- Ebrahimi, L. (2004). *The influence of the dominant language on the decoding phenomenon in Kurdish/Persian bilinguals*. (Master's thesis, Allameh Tabatabai University). [In Persian]
- Farahmand, A. (2016). Investigating the role of social factors in the destruction of the Bahdinan dialect of Kerman and trying to save it, *Journal of Iranian Studies*, Faculty of Literature and Human Sciences, Shahid Bahonar University, Kerman, 31(16), 141-165. [In Persian]
- Fereidoni, J. (2003). A sociolinguistic study on multilingualism: A domain analysis perspective. *Working Papers of the Linguistics Circle*, 17, 21-28.
- Imani, M. (2004). *Investigating the position and use of Turkish and Persian languages among the speakers of Qom city*. (Master's thesis, Allameh Tabatabai University). [In Persian]
- Jafarinezhad, S., Mejaz, B., & Hosseinpour, M. (2014). Using the native language in word formation and word selection (a case study of Jiroft dialect). *International conference of literary essays, language and cultural communication*. Tehran. [In Persian]
- Khaliqupanah, K., & Sanai, A. (2019). Language policies and minority languages: analysis of the position of minority languages in the cultural-linguistic system of modern Iran (from 1285 A.H. until today). *Social Linguistics Quarterly*. 4(12), 67-77. [In Persian]
- Machinyise, E. (2018). Factors contributing to language endangerment of minority languages in rural communities near mine towns of Zambia: A case study of Lamba and Swaka languages. *International Journal of Elementary Education*, 7(2), 23.
- Mapolisa, T. (2012). Indigenous languages endangerment in the universities: A focus on the Zimbabwe Open University's (ZOU) tutors and students' perceptions. *International Journal of Social Sciences & Education*, 3(2). 278-285.
- Mashayekh, T. (2012). *Researching the use of Farsi and Gilaki among pre-university*

- students and their parents in Rasht city. Master's Thesis in General Linguistics, Research Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Modaresi, Y., & Bashirnezhad, H. (2006). Why and how do languages die? *Journal of Language and Literature*, 30, 83-106. [In Persian]
- Moeinian, N. (2010). A look at the sociological reasons for the destruction of languages, *Sociological Studies*, 2(7), 75-87. [In Persian]
- Ngidi, S. A. (2007). *The attitudes of learners, educators and parents towards English as a language of learning and teaching (LOLT) in Mthunzini Circuit* (master dissertation). Department of General Linguistics, University of Zululand
- Safai Asal, A., & Aram, Y. (2015). Preserving or changing the local languages of Iran. *Quarterly Journal of Literature and Local Languages of Iran*, 15, 75-88. [In Persian]
- Shahmoradi, A. (2013). *Examining the position and use of Persian and Turkish in Galogah*. Master's thesis, Sari Branch Azad University. [In Persian]
- Shujaei Kiasri, R., & Ghaffari, M. (2016). verb in the language of Amir Pazvari's couplets. *Popular Culture and Literature*, 14, 141-173. [In Persian]
- UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages. (2003). *Language vitality and endangerment. document submitted to the International Expert Meeting on UNESCO Program Safeguarding of Endangered Languages*. Paris, 10-12 March 2003.
- Vakhide, M., Sarahi, M., & Danai Tous, M. (2021). Investigating the status of Mazandarani linguistic life in urban areas. *Persian language and Iranian dialects*, 11, 173-195. [In Persian]
- Vilariño Ferreiro, A. (2019). *The influence of social media in language change: Changes in vocabulary*. Universidade de Santiago de Compostela
- Wa Mberia, K. (2014). Death and Survival of African Languages in the 21st Century. *International Journal of Linguistics and Communication*, 2(3), 127-144.
- Winarti, L. (2018). *Language shift in social media*. Skripsi. Medan: University of Muhammadiyah Sumatera.
- Zulfaqari, S. (2002). Bakhtiari dialect: survival or decline? *Anthropology Letter*, 1(1), 147-177. [In Persian]

پیوست شماره ۱: پرسش‌های مصاحبه با متخصصان

۱. گرایش مردم مازندران در گفتگو کدام زبان است (زبان مازندرانی یا زبان فارسی؟)
۲. چه عواملی بر گرایش مردم مازندران به زبان فارسی تاثیر گذارند؟
۳. فکر می‌کنید وضعیت زبان مازندرانی در حال حاضر به چه صورت است؟
۴. فکر می‌کنید وضعیت زبان مازندرانی در آینده به چه صورت است؟
۵. زبان مازندرانی در چه حوزه‌هایی کاربرد بیشتری دارد؟
۶. چه کسانی بیشتر از زبان مازندرانی استفاده می‌کنند؟
۷. نگرش گویشوران نسبت به زبان مازندرانی چگونه است؟

پیوست شماره ۲: پرسشنامه برای عموم مردم

سن:.....

جنسیت: زن مرد

شغل:.....

میزان تحصیلات: ۱. زیر دیپلم ۲. دیپلم ۳. فوق دیپلم یا لیسانس ۴. فوق لیسانس یا دکترا
محل سکونت:.....

۱. اولین زبانی که در کودکی فراگرفته اید کدام است؟ فارسی مازندرانی
۲. شما بر کدام زبان تسلط بیشتری دارید؟ فارسی مازندرانی
۳. زبان غالب در خانواده شما کدام است؟ فارسی مازندرانی
۴. شما در محیط خانه با کدام زبان راحت‌ترید و بهتر می‌توانید مقصودتان را بیان کنید؟ فارسی مازندرانی
۵. پدر و مادران در خانه با شما با چه زبانی صحبت می‌کنند یا می‌کردند؟ فارسی مازندرانی
۶. پدر و مادران در خانه با یکدیگر با چه زبانی صحبت می‌کنند یا می‌کردند؟ فارسی مازندرانی
۷. در محیط خانواده با افراد زیر به کدام زبان صحبت می‌کنید؟

۱. پدر و مادر: فارسی مازندرانی

۲. کودکان: فارسی مازندرانی

۳. خواهر یا برادر بزرگتر: فارسی مازندرانی

۴. خواهر یا برادر کوچکتر: فارسی مازندرانی

۸. در مهمانی‌ها و جشن‌های خانوادگی با افراد زیر به کدام زبان صحبت می‌کنید؟

۱. پدر بزرگ و مادر بزرگ: فارسی مازندرانی

۲. عمه، خاله، عمو یا دایی: فارسی مازندرانی

۳. بچه‌های فامیل: فارسی مازندرانی

۹. در ادارات و مکان‌های رسمی با افراد زیر معمولاً به کدام زبان صحبت می‌کنید؟

۱. کارمندان ادارات در محل کارشان: فارسی مازندرانی

۲. پزشک در مطب: فارسی مازندرانی

۳. منشی پزشک: فارسی مازندرانی

۱۰. در کوچه و خیابان و در سطح شهر معمولاً با افراد زیر به چه زبانی صحبت می‌کنید؟

۱. معلمان مدرسه: فارسی مازندرانی
  ۲. همسایه ها و هم‌محلله‌ای‌ها: فارسی مازندرانی
  ۳. مغازه‌داران در مرکز شهر: فارسی مازندرانی
  ۴. پرسیدن آدرس از یک جوان ناشناس: فارسی مازندرانی
  ۵. پرسیدن آدرس از یک فرد مسن: فارسی مازندرانی
  ۶. راننده تاکسی یا اتوبوس: فارسی مازندرانی
۱۱. هنگام مسافرت به شهرهای دیگر استان مازندران بیشتر به کدام زبان صحبت می‌کنید؟ فارسی مازندرانی
۱۲. زمینه‌های هنری زیر را به کدام زبان ترجیح می‌دهید؟
۱. شعر: فارسی مازندرانی
  ۲. داستان: فارسی مازندرانی
  ۳. تئاتر: فارسی مازندرانی
  ۴. فیلم سینمایی: فارسی مازندرانی
  ۵. موسیقی: فارسی مازندرانی
۱۳. ترجیح می‌دهید برنامه‌های صداوسیما را به کدام زبان بشنوید؟ فارسی مازندرانی
۱۴. والدین شما تمایل دارند که برنامه‌های صداوسیما را به چه زبانی بشوند؟ فارسی مازندرانی
۱۵. آیا تا کنون شعر، نوشته یا مقاله‌ای را به زبان مازندرانی مطالعه کرده‌اید؟ زیاد متوسط کم اصلا
۱۶. آیا در مورد زبان یا فرهنگ مازندرانی مطالعه دارید؟ زیاد متوسط کم اصلا
۱۷. آیا قصه یا ضرب‌المثلی به زبان مازندرانی می‌دانید؟ زیاد متوسط کم اصلا
۱۸. در مراسم عروسی یا دیگر جشن‌ها معمولا ترانه‌ها و آوازها به کدام زبان هستند؟ فارسی مازندرانی
۱۹. در مراسم عزاداری در خانه‌ها یا مساجد معمولا به کدام زبان عزاداری صورت می‌گیرد؟ فارسی مازندرانی
۲۰. شما معمولا با کدام زبان با خدا راز و نیاز می‌کنید؟ فارسی مازندرانی
۲۱. در مورد تعداد گویشوران نسبت به کل جمعیت، به نظر شما کدام مورد به واقعیت نزدیک‌تر است؟
۱. همه افراد به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند
  ۲. تقریبا همه افراد به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند
  ۳. اکثریت به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند
  ۴. اقلیت به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند
  ۵. تعداد بسیار کمی از افراد به زبان مازندرانی صحبت می‌کنند
  ۶. هیچ‌یک از افراد به زبان مازندرانی صحبت نمی‌کنند
۲۲. در مورد کاربرد زبان مازندرانی در حوزه‌های موجود، به نظر شما کدام مورد به واقعیت نزدیک‌تر است؟
۱. زبان مازندرانی در همه حوزه‌ها و برای همه عملکردها استفاده می‌شود
  ۲. زبان مازندرانی در بیشتر حوزه‌های اجتماعی و عملکردها مورد استفاده قرار می‌گیرد
  ۳. زبان مازندرانی در حوزه‌های خانگی مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما زبان فارسی حتی به حوزه‌های خانگی نیز نفوذ می‌کند
  ۴. زبان مازندرانی در حوزه‌های اجتماعی محدود و برای چندین عملکرد استفاده می‌شود
  ۵. زبان مازندرانی فقط در حوزه‌های بسیار محدود و برای عملکرد بسیار کمی استفاده می‌شود
  ۶. زبان مازندرانی در هیچ حوزه‌ای و برای هیچ عملکردی استفاده نمی‌شود

۲۳. در مورد کاربرد زبان مازندرانی در حوزه‌های جدید شامل مدارس، محیط‌های کاری جدید، رسانه‌های جدید از جمله اینترنت و رسانه‌های تبلیغاتی، به نظر شما کدام مورد به واقعیت نزدیک‌تر است؟
۱. زبان مازندرانی در همه حوزه‌های جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد
  ۲. زبان مازندرانی در اکثر حوزه‌های جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد
  ۳. زبان مازندرانی در بسیاری از حوزه‌های جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد
  ۴. زبان مازندرانی در برخی از حوزه‌های جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد
  ۵. زبان مازندرانی فقط در چند حوزه جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد
  ۶. زبان مازندرانی در هیچ حوزه جدیدی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد
۲۴. در مورد کاربرد زبان مازندرانی، به نظر شما کدام مورد به واقعیت نزدیک‌تر است؟
۱. زبان مازندرانی در تمام سنین، از کودکان تا بزرگسالان استفاده می‌شود
  ۲. زبان مازندرانی توسط برخی از کودکان در همه حوزه‌ها استفاده می‌شود و توسط همه کودکان در دامنه‌های محدود استفاده می‌شود
  ۳. زبان مازندرانی بیشتر توسط نسل والدین استفاده می‌شود
  ۴. زبان مازندرانی بیشتر توسط نسل پدربزرگ و مادربزرگ استفاده می‌شود
  ۵. زبان مازندرانی بیشتر توسط گویشوران بسیار کمی از نسل پدربزرگ و مادربزرگ استفاده می‌شود
۲۵. به نظر شما آموزش زبان مازندرانی در نظام آموزشی به چه صورت است؟
۱. درست‌نویسی، سوادآموزی با دستور زبان، لغت‌نامه، متون، ادبیات و رسانه درباره زبان مازندرانی وجود دارد و توسط دولت و نظام آموزشی استفاده می‌شود
  ۲. در مدرسه، کودکان در حال آموزش زبان مازندرانی هستند، مطالب مکتوب مازندرانی وجود دارد اما توسط دولت مورد استفاده قرار نمی‌گیرد
  ۳. مطالب مکتوب مازندرانی وجود دارد و کودکان ممکن است در مدرسه مورد آموزش زبان مازندرانی قرار گیرند اما آموزش زبان مازندرانی توسط رسانه‌های چاپی ترویج نمی‌شود
  ۴. مطالب مکتوب مازندرانی وجود دارد، اما ممکن است فقط برای برخی از اعضای جامعه مفید باشد و برای دیگران ممکن است اهمیتی نمادین داشته باشد. آموزش زبان مازندرانی بخشی از برنامه درسی مدرسه نیست
  ۵. درست‌نویسی کاربردی زبان مازندرانی برای جامعه در نظر گرفته شده و مطالبی در حال نگارش است
  ۶. برای زبان مازندرانی هیچ نگارش صحیحی در دسترس افراد جامعه وجود ندارد
۲۶. به نظر شما نگرش دولت و نهادهای سیاسی نسبت به زبان مازندرانی چگونه است؟
۱. از زبان مازندرانی حمایت می‌شود
  ۲. از زبان مازندرانی به عنوان زبان حوزه‌های خصوصی حمایت می‌شوند. استفاده از زبان مازندرانی دارای اعتبار است
  ۳. هیچ سیاست صریحی برای زبان مازندرانی وجود ندارد. زبان مسلط در حوزه عمومی زبان فارسی است
  ۴. دولت استفاده از زبان فارسی را تشویق می‌کند. هیچ حمایتی برای زبان مازندرانی وجود ندارد
  ۵. زبان فارسی تنها زبان رسمی است، در حالی که زبان مازندرانی نه به رسمیت شناخته می‌شود و نه حمایت می‌شود
۲۷. به نظر شما نگرش مردم مازندران نسبت به زبان مازندرانی چگونه است؟
۱. همه اعضای جامعه برای زبان مازندرانی ارزش قائل هستند و مایلند آن را ارتقا دهند
  ۲. اکثر اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند
  ۳. بسیاری از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند. دیگران بی تفاوت هستند یا حتی ممکن است از از

- دست دادن زبان حمایت کنند
۴. برخی از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند. دیگران بی تفاوت هستند یا حتی ممکن است از دست دادن زبان حمایت کنند
۵. فقط تعداد کمی از اعضای جامعه از حفظ زبان مازندرانی حمایت می‌کنند. دیگران بی تفاوت هستند یا حتی ممکن است از دست دادن زبان حمایت کنند
۶. هیچ‌یک از اعضای جامعه به از بین رفتن زبان مازندرانی اهمیت نمی‌دهند. همه ی افراد ترجیح می‌دهند از زبان فارسی استفاده کنند
۲۸. در مورد حفظ و احیاء زبان مازندرانی، به نظر شما کدام مورد به واقعیت نزدیک‌تر است؟
۱. دستور زبان‌ها و لغت‌نامه‌های جامع، متون گسترده و همچنین مستندات صوتی و تصویری به زبان مازندرانی با کیفیت بالا وجود دارد
۲. یک دستور زبان خوب و تعدادی گرامر، لغت‌نامه، متون، ادبیات و رسانه‌های روزانه به روز شده و همچنین مستندات صوتی و تصویری با کیفیت بالا و حاشیه‌نویسی کافی به زبان مازندرانی وجود دارد
۳. ممکن است دستور زبان کافی یا مقداری گرامر، لغت‌نامه و متون وجود داشته باشد، اما رسانه‌های روزمره به زبان مازندرانی وجود نداشته باشد. همچنین ممکن است مستندات صوتی و تصویری با کیفیت یا درجه حاشیه‌نویسی متفاوتی وجود داشته باشد
۴. برخی طرح‌های دستوری، فهرست واژه‌ها و متون مفید به زبان مازندرانی برای تحقیقات زبان‌شناختی محدود با پوشش ناکافی وجود دارد. مستندات صوتی و تصویری ممکن است با کیفیت‌های متفاوت، با یا بدون حاشیه‌نویسی وجود داشته باشند
۵. فقط چند طرح گرامری، فهرست کلمات کوتاه، و متن‌های پراکنده به زبان مازندرانی وجود دارد. مستندات صوتی و تصویری وجود ندارند، کیفیت بسیار کمی دارند
۶. هیچ منابعی برای زبان مازندرانی وجود ندارد